

Dr. VERONICA REBREANU
Av. drd. ILYÉS ZSOLT

**TEORIA GENERALĂ
A DREPTULUI**
Curs pentru studenții anului I

Ediția a 3-a, revizuită și adăugită

Editura
Stamangiu
2024

CAPITOLUL III.

SPECIFICUL DREPTULUI

3.1. Metode de cercetare științifică a dreptului; 3.2. Cunoașterea dreptului/cultura juridică, limbaj și stil în științele juridice; 3.2.1. Formele cunoașterii; 3.2.2. Limbajul juridic și stilul juridic; 3.3. Gândire juridică; 3.4. Clarificări terminologice; 3.5. Factorii de determinare a dreptului; 3.6. Funcțiile dreptului; 3.7. Finalitățile dreptului; 3.8. Normativitatea juridică; 3.9. Principiile dreptului; 3.10. Constantele dreptului

Cercetarea științifică, în orice ramură a științelor s-ar realiza, se bazează pe anumite metode și procedee. Unele dintre acestea sunt aplicabile tuturor ramurilor științei, altele sunt specifice anumitor științe. Cercetarea în domeniul științelor sociale se bazează atât pe metode general aplicabile, fie pe metode specifice unui anumit grup de științe. Ceea ce este important de subliniat este faptul că oricare ar fi metoda de cercetare aplicată, rezultatul acesteia depinde mult atât de specificul și bogăția materialului supus cercetării, cât și de interpretarea pe care o realizează autorul cercetării.

Pe scurt, metoda de cercetare este un mijloc eficace de gândire.

În cele ce urmează, ne vom referi la câteva dintre metodele de cercetare mai des întâlnite în cadrul științelor juridice.

Precizarea pe care o facem este legată de faptul că rareori este aplicată exclusiv una dintre metodele de cercetare. Ele sunt expuse defalcat mai jos tot din motive științifice, dar mai ales cu scop didactic.

3.1. Metode de cercetare științifică a dreptului^[1]

Așadar, cercetarea științifică a dreptului apelează la acele metode care sunt adecvate investigării fenomenului juridic.

a) Metodele de cercetare cel mai frecvent utilizate în științele juridice sunt:

– **metoda abstractizării** – operație logico-semantică (prin înlăturarea unora dintre notele unui concept, se creează posibilitatea extensiunii aceluși concept; **generalizarea** este rezultatul abstractizării. Metoda abstractizării poate fi aplicată

^[1] Pentru dezvoltări, a se vedea și: G. BOBOȘ, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1996; M. BĂDESCU, *TGD*, 2020; C.-E. BURTEA-CIOROIANU, E.-V. NICOLA, *Metodologie juridică*, Curs pentru studenți, Ed. Universul Juridic, București, 2012; ȘT. DEACONU, *Metodologie juridică*. Curs practic pentru studenți, ed. a 3-a, Ed. Hamangiu, București, 2013; G. MIHAI, *TD*, 2008 ș.a.

unui sistem de drept, cum este sistemul de drept românesc, extrăgând acele elemente prezente, aplicabile întregului sistem, care se regăsesc în toate sau în majoritatea celorlalte ramuri ale științelor juridice. De exemplu, dacă luăm în considerare dreptul în accepțiunea sa de drept obiectiv^[1], trăsăturile normelor juridice – așa cum sunt conturate de teoria generală a dreptului – sunt aplicabile tuturor normelor juridice, indiferent de tipurile de raporturi juridice pe care le reglementează, indiferent de ramura de drept. Raportat la celelalte ramuri ale științelor juridice, metoda abstractizării este cel mai des întâlnită în teoria generală a dreptului;

– **metoda determinării** – operație logico-semantică care adaugă noi note unui concept, însoțită de restrângerea extensiunii conceptului; **particularizarea** este rezultatul determinării. Este o metodă prin intermediul căreia sunt determinate elementele specifice doar anumitor aspecte ale fenomenului juridic cum ar fi, de exemplu, obiectul de reglementare al unor norme juridice. Metoda determinării este cel mai des întâlnită în științele juridice de ramură.

b) Metode utilizate și de alte ramuri ale științelor socio-umane, fie specifice acestora:

– **metoda logică** – ca totalitate de procedee și operațiuni metodologice prin care realizează reflectarea și formularea datelor și concluziilor despre aspectele supuse cercetării pe baza legilor raționamentului corect^[2]; în știința dreptului, logica juridică vizează analiza procesului complex al gândirii juridice, surprinzând structura și dinamica raporturilor necesare între diferitele componente ale sistemului juridic^[3];

– **metoda istorică** – ca metodă de cercetare prin care se realizează cunoașterea fenomenului juridic pe baza evoluției sale istorice – analizează esența, forma, funcțiile, eficiența dreptului raportat la o anumită etapă istorică sau la nivelul evoluției istorice a întregii umanități;

– **metoda comparativă** – procesul de cunoaștere se bazează pe studiul comparat al diverselor sisteme sau subsisteme de drept trecute sau prezente;

– **metoda sociologică** – studiul fenomenului juridic utilizând metodologiile și tehnicile cercetării sociologice – existența dreptului fiind strâns legată de existența societății. „Toate fenomenele juridice sunt sociale, dar nu toate fenomenele sociale sunt juridice.”^[4];

^[1] A se vedea *supra*, 1.3. Accepțiunile consacrate ale noțiunii de „drept”.

^[2] Pentru dezvoltări, a se vedea G. MIHAI, *Metoda logică în drept. Vol. I. Logică formală elementară*, Ed. All Beck, București, 2005.

^[3] ȘT. DEACONU, *Metodologie juridică. Curs practic pentru studenți*, ed. a 3-a, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 19.

^[4] *Ibidem*, p. 27.

– **metoda analizei sistemice** (cunoașterea fenomenului juridic pe baza studierii relației dintre părți și întreg, a interacțiunii dintre elementele sistemului etc.).

Atenție! A nu se confunda metoda sistemică (ce analizează dreptul ca un sistem coerent de elemente, împreună cu relația acestora între ele și cu întregul) cu sistematizarea (care se referă la ordonarea elementelor dreptului – în special a normelor juridice – după anumite criterii).

– **metoda prospectivă sau de prognozare** – prin observarea și interpretarea fenomenului juridic din perspectivă tendențială. Această metodă, la rândul ei, se bazează pe rezultatul aplicării altor metode de cercetare, cum ar fi statistica judiciară ș.a.

c) Metode concrete sau cantitative:

– **metode de analiză cantitativă** (calcul matematic, statistică, evidența contabilă, prelucrarea și înmagazinarea computerizată a datelor etc.);

– **metode experimentale, de laborator** (de exemplu, în criminalistică).

d) Au fost propuse și **alte metode și tehnici de muncă intelectuală**, alături de cele deja menționate, care pot contribui la un studiu eficient al dreptului, astfel^[1]:

- **metoda carteziană**, cu cele patru reguli ale sale:
 - de a nu accepta niciodată un lucru ca fiind adevărat, dacă nu l-am cunoscut în mod evident că este;
 - de a împărți fiecare dintre dificultățile cercetate în câte părți se poate și de câte ori este nevoie, în vederea rezolvării lor;
 - de a conduce gândurile dinspre obiectele cele mai simple, spre cele mai complexe;
 - de a face enumerări complexe și revizuri generale, astfel încât să nu se omită nimic important^[2];
- **studiul de caz**, pe baza jurisprudenței instanțelor românești și internaționale, unde este cazul;
- **instruirea programată**; eroarea, ca resursă a cunoașterii; autointerogația și problematizarea;
- **producția de idei**, prin intermediul stimulării studenților în a redacta eseuri pe diverse teme, pornind de la o bibliografie recomandată de profesor, la care să adauge ei înșiși noi titluri rezultate ca urmare a cercetării personale;
- **lectura** – contactul cu cartea prin lectură înseamnă de fapt contactul cu valorile umanității;

[1] I. CRAIOVAN, *Tratat elementar de teoria generală a dreptului*, 2001, p. 196-204.

[2] I. CRAIOVAN, *Tratat TGD*, 2015, p. 376-377.

- **asumarea rolului de judecător ca exercițiu** util, studierea tehnicii acuzării și apărării din procese celebre. În aceeași categorie intră și participarea studenților la competițiile de procese simulate, cunoscute sub numele de Moot Court.

3.2. Cunoașterea dreptului/cultura juridică, limbaj și stil în științele juridice

3.2.1. Formele cunoașterii

- **ostensivă** – când receptorul ia cunoștință despre caracteristicile unui obiect în mod direct, prin intermediul propriilor simțuri;
- **discursivă** – când cunoașterea se realizează prin intermediul altor persoane.

Precizare:

Științele juridice se bazează în special pe cunoașterea discursivă, fără a exclude în totalitate și cunoașterea ostensivă în anumite situații (*de exemplu*, lectura actelor normative).

3.2.2. Limbajul juridic și stilul juridic

- S-a precizat în literatura de specialitate^[1] faptul că *limbajul juridic* ar presupune cel puțin două aspecte, și anume:
 - un *vocabular juridic* – aproximativ 10.000 de cuvinte cu sens juridic. Noi îi vom spune *terminologie juridică*, considerând mai potrivită această sintagmă^[2];
 - *discursul juridic* – pornind de la faptul că norma juridică este exprimată într-un discurs juridic specific, și având în vedere faptul că generalitatea normei de drept presupune utilizarea anumitor pronume ori adjective nedefinite, cum ar fi: nimeni, unul, fiecare, toți etc.
- În funcție de situațiile și domeniile în care este utilizat, se modifică și stilul, astfel că limbajul specific științelor juridice poate fi abordat din perspectiva:
 - **stilului normativ** – utilizat în redactarea actelor normative (legi, ordonanțe de urgență, hotărâri de guvern, ordine de ministru etc.). Așadar,

^[1] S. CRISTEA, *TGD*, 2014, p. 74.

^[2] Spre a veni în ajutorul studenților și pentru o facilă descoperire și familiarizare a acestora cu sensurile unor termeni juridici, la finele prezentului volum există ANEXA 2. Mini-dicționar de termeni juridici.

este vorba despre utilizarea terminologiei juridice cu respectarea tuturor principiilor și rigorilor specifice tehnicii normative^[1];

- **stilului judiciar** – utilizat în redactarea documentelor instanțelor de judecată (hotărâri judecătorești – sentințe, decizii; citații; formularelor tipizate specifice etc.) și a altor autorități implicate în acest proces (procurorii de la parchete, poliția judiciară) – este vorba despre utilizarea terminologiei juridice cu respectarea tuturor principiilor și rigorilor specifice activității de soluționare a cazurilor aflate pe rolul instanțelor de judecată;
- **stilului doctrinar** – articole, studii, monografii, cursuri universitare, comunicări științifice. Orice demers neoficial de cercetare a fenomenului juridic – de analiză, de critică, de interpretare a normelor juridice ori a soluțiilor pronunțate de autorități, orice rezultat de cercetare a dreptului obținut prin aplicarea uneia sau alteia dintre metodele de cercetare, materialele de studiu destinate studenților, sau materiale de informare a cetățenilor și care nici nu au caracter obligatoriu intră în această categorie;
- **stilul specific altor domenii de activitate în legătură cu prevederile legale, care utilizează termeni juridici și care nu se încadrează în categoriile susmenționate**, cum ar fi: contractele de închiriere, contractele de vânzare-cumpărare, contractele de prestări servicii ș.a., diferite autorizații, procesele verbale de constatare a săvârșirii de contravenții, diferite acte notariale (de succesiune, împuterniciri, delegări ș.a.).

Terminologia juridică se regăsește în toate stilurile de mai sus, în funcție de situație, de la caz la caz, fie că este vorba despre un limbaj care ține în general de fenomenul juridic (de exemplu: juridic, persoană fizică, persoană juridică, răspundere juridică, raport juridic, normă juridică, capacitate juridică, vinovăție ș.a.), fie că este vorba despre limbaj juridic specific doar unei anumite ramuri de drept (de exemplu: limbajul specific ramurii de drept al mediului – principiul poluatorul plătește, arie naturală protejată; al ramurii de drept penal – infracțiune, pedeapsă cu închisoare; al ramurii de dreptul al familiei – căsătorie, regimul juridic matrimonial, adopție ș.a.).

^[1] A se vedea *infra*, Capitolul IX. Tehnica juridică normativă.

3.3. Gândire juridică

Abordarea conceptului „mod de gândire juridică” îndeamnă la sesizarea dimensiunii juridice a realității, la însușirea cunoștințelor juridice dincolo de informația dată, la rigoare și mobilitate în gândire^[1].

Nu există o metodă unică și limitativ consacrată de însușire a modului de gândire juridică. Din fericire, însă, în literatura de specialitate^[2] s-a precizat ce presupune gândirea juridică din perspectivă didactică, subliniindu-se câteva dintre trăsăturile definitorii ale acesteia pe care studentul la drept și, mai târziu, juristul licențiat e bine să le aibă în vedere, și anume:

- a) Capacitatea de a sesiza categoriile de relații sociale care cad sub incidența normelor de drept;
- b) Sesizarea valorilor sociale protejate juridic;
- c) Cunoașterea principiilor de drept și a excepțiilor posibile;
- d) Capacitatea de a explora norma juridică, în unitatea structurii sale;
- e) Tehnica coroborării normelor juridice și a înțelegerii dreptului ca un sistem;
- f) Capacitatea de a interpreta, de a găsi corelația dintre litera și spiritul legii;
- g) Înțelegerea constantelor dreptului, luând în considerare și dinamica sa contemporană;
- h) Atenție la rolul dreptului în contextul cerințelor contemporane;
- i) Cunoașterea și receptarea aspectelor valoroase din alte sisteme de drept;
- j) Respect pentru drepturile și libertățile fundamentale ale ființei umane.

3.4. Clarificări terminologice

A. Utilizarea termenului „juridic”

Termenul **juridic(ă)** are înțelesul a ceva ce ține de drept, privitor la drept (din latinescul *juridicus*^[3]).

Noțiunile „drept” și „juridic” nu se folosesc cumulativ.

Termenul „juridic” utilizat în expresiile: normă juridică, raport juridic, răspundere juridică, egalitate juridică etc., arată faptul că norma, raportul, răspunderea, egalitatea la care ne referim sunt prevăzute într-un act normativ.

Sintagma **acte normative** reprezintă la modul cel mai abstract acele documente juridice normative prin intermediul cărora sunt reglementate în plan juridic, la modul general și impersonal, relațiile sociale; cu alte cuvinte, actele adop-

^[1] I. CRAIOVAN, *Tratat TGD*, 2015, p. 369-370.

^[2] *Ibidem*, p. 369.

^[3] A se vedea DEX, p. 551.

tate de autoritățile statului care au competența să stabilească reguli de conduită, general obligatorii. Generic, actelor normative li se mai spune și legi. Actele normative se clasifică după mai multe criterii, unul dintre ele fiind ierarhia autorităților statului, de unde rezultă ierarhia forței juridice a actului normativ respectiv: legi, ordonanțe de urgență ale Guvernului, ordonanțele Guvernului, hotărârile Guvernului, ordinele de ministru etc.^[1].

B. Egalitatea juridică

Vorbind despre **egalitatea juridică**, înseamnă că ne referim la acea egalitate între persoane care este reglementată în mod expres în actele normative.

Putem avea în vedere, următoarele tipuri de egalitate juridică:

a) Egalitatea tuturor persoanelor în fața legii, ceea ce înseamnă și obligativitatea tuturor persoanelor de a respecta legea.

Exemple:

➤ **Constituția României:** „Art. 16. Egalitatea în drepturi. (1) Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări. (2) Nimeni nu este mai presus de lege.”

➤ **Legea nr. 304/2022 privind organizarea judiciară:** „Art. 9 alin. (1) Toate persoanele sunt egale în fața legii, fără privilegii și fără discriminări.”

➤ **Codul civil** (Lega nr. 287/2009, pusă în aplicare prin Legea nr. 71/2011): „Art. 30. Egalitatea în fața legii civile. Rasa, culoarea, naționalitatea, originea etnică, limba, religia, vârsta, sexul sau orientarea sexuală, opinia, convingerile personale, apartenența politică, sindicală, la o categorie socială ori la o categorie defavorizată, averea, originea socială, gradul de cultură, precum și orice altă situație similară nu au nicio influență asupra capacității civile.”

b) Egalitatea persoanelor în raporturile de drept privat^[2]. Una din trăsăturile dreptului privat constă în faptul că **subiectele se află pe poziție de egalitate juridică** (în sfera dreptului privat raporturile se desfășoară pe orizontală).

^[1] Pe larg, vezi *infra*, Capitolul VII. Izvoarele formale ale dreptului.

^[2] A se vedea *supra*, Capitolul I. Introducere în studiul dreptului ... 1.3. Clasificarea dreptului: ... 1.3.5. Din perspectiva naturii raporturilor juridice pe care le reglementează (dreptul public).

Exemple:

➤ **Codul civil**^[1]: „Art. 26. Recunoașterea drepturilor și libertăților civile. Drepturile și libertățile civile ale persoanelor fizice, precum și drepturile și libertățile civile ale persoanelor juridice sunt ocrotite și garantate de lege. Art. 28. Capacitatea civilă. (1) Capacitatea civilă este recunoscută tuturor persoanelor. (2) Orice persoană are capacitate de folosință și, cu excepția cazurilor prevăzute de lege, capacitate de exercițiu.

Art. 29. Limitele capacității civile. (1) Nimeni nu poate fi îngrădit în capacitatea de folosință sau lipsit, în tot sau în parte, de capacitatea de exercițiu, decât în cazurile și condițiile expres prevăzute de lege. (2) Nimeni nu poate renunța, în tot sau în parte, la capacitatea de folosință sau la capacitatea de exercițiu.

(...)

Art. 1164. Conținutul raportului obligațional. Obligația este o legătură de drept în virtutea căreia debitorul este ținut să procure o prestație creditorului, iar acesta are dreptul să obțină prestația datorată.

Art. 1165. Izvoarele obligațiilor. Obligațiile izvorăsc din contract (...).

Art. 1166. Noțiune. Contractul este *acordul de voințe dintre două sau mai multe persoane* cu intenția de a constitui, modifica sau stinge un raport juridic.”

c) Egalitatea tuturor persoanelor în fața instanțelor de judecată, în înfăptuirea justiției:

Exemple:

➤ **Constituția României:** „Art. 124. Înfăptuirea justiției. (...) (2) Justiția este unică, imparțială și egală pentru toți.”

➤ **Legea nr. 304/2022 privind organizarea judiciară:** Art. 2. „(1) Justiția se înfăptuiește de către judecători în numele legii, este unică, imparțială și egală pentru toți”.

Art. 9. „(2) Justiția se realizează în mod egal pentru toți, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, orientare sexuală, opinie, apartenență politică, avere, origine, stare de sănătate ori condiție socială sau de orice alte criterii discriminatorii.”

^[1] Codul civil a fost adoptat prin Legea nr. 287/2009, pusă în aplicare prin Legea nr. 71/2011.